

Ajánlások lokális kortikoszteroid készítmény orvosi vényre történő expedálása esetén

A TÁMOP 6.2.A projekt keretében kidolgozott, megjelenés előtt álló: Gyógyszerészi gondozási szakmai irányelv – a lokális kortikoszteroid kezelésről ... ajánlásai

Benkő Ria, Soós Gyöngyvér

Az Ajánlások (A) besorolása a GRADE szabályai alapján történt. Az ajánlások evidencia-szintjét (A)-(D) jelzéssel szerepeltetjük.

A1: A gyógyszerész magyarázza el a betegnek, hogy a szteroidok az atopiás dermatitis és a psoriasis lokális kezelésének bázisszerei és a lokális kortikoszteroid kezelés célja a gyulladás mérséklése: a plakk mérete, vastagsága, a hámlás mértéke csökken és ezáltal jobb életminőség várható. („C” szintű bizonyíték, I. szintű ajánlás.)

A2: A gyógyszerész magyarázza el a betegnek, hogy a lokális szteroidok nem kuratív gyógyszerek, s a kezelés abbahagyása után a betegség fellángolása fordulhat elő [1]. („C” szintű bizonyíték, I. szintű ajánlás.)

A3: A gyógyszerész magyarázza el a betegnek, hogy a lokális szteroidokat helyesen alkalmazva a mellékhatások csökkenthetők illetve elkerülhetők [3]. („D” szintű bizonyíték, I. szintű ajánlás.)

A4: A gyógyszerész magyarázza el a betegnek, hogy a lokális szteroid készítmények hatásának kialakulása napokat vesz igénybe. („D” szintű bizonyíték, I. szintű ajánlás.)

A5: A gyógyszerész magyarázza el a betegnek/hozzártatózójának a helyi szteroid készítmények megfelelő alkalmazását, s győződjön meg arról, hogy azt megértették [5]. („D” szintű bizonyíték, I. szintű ajánlás.)

- A lokális szteroid készítményeket általában napi egyszer, de legfeljebb napi kétszer kell alkalmazni, az érintett bőrfelületre vékonyan kenve [3].
- A kenőcsöt/krémet finom mozdulatokkal teljesen be kell simítani a bőrbe [3].
- Amennyiben a beteg egyéb (pl. emolliens) készítményt is használ ugyanarra a bőrfelületre, akkor azok alkalmazása között teljen el legalább fél óra [3].

A szteroid készítményeket megfelelően hidratált bőrre kell alkalmazni, zuhanyozás illetve emolliensek (hidratálók, bőrpuhítók) alkalmazását követően, miután az emolliens a bőrbe beszí-

vódott [6]. Ha az emolliens nem szívódik be teljesen a bőrbe, az utána alkalmazott terápiás készítményt felhígíthatja, illetve gátolhatja a felszívódását az okklúzió által. A felszívódáshoz szükséges idő függ a bőr szárazságától és az emolliens zsírosságától.

A6: A gyógyszerész segítsen a betegnek az egyszeri kezelés során alkalmazandó, ill. az adott időtartamra elegendő lokális szteroidok mennyiségek kiszámításában. („D” szintű bizonyíték, I. szintű ajánlás.)

1. ábra: Ujjbegy egység

Benkő Ria

- Az alkalmazandó mennyiséget a tubusból kinyomott krém/kenőcs hossza alapján kell meghatározni az „ujjbegy” mértékegység figyelembe vételével (**I. ábra**).
- Ujjbegy mértékegység (*finger tip unit* – FTU): A felnőtt mutatóujj végétől az első ujjpercig/barázdáig tartó távolság [3].
- Egy ujjbegynyi mennyiség: nőknél kb. 0,4 gramm, férfiaknál kb. 0,5 gramm krém/kenőcsnek felel meg (standard 5 mm-es tubusvég átmérő mellett), *s két felnőtt* tenyérnyi bőrterület *egyszeri* kezelésére elegendő [3].
- Az egyszeri kezelés során testtájanként alkalmazott lokális kortikoszteroidok mennyiség becslésére az **I. táblázat** ad útmutatást.
- A 4 hetes kezelésre elégséges lokális kortikoszteroidok mennyiség becslésére a **II. táblázat** ad útmutatást.

A7: A gyógyszerész legyen tisztában a kortikoszteroidok hatáserősségi besorolásával és a felszívódást befolyásoló tényezőkkel (**III. táblázat**). Ha a betegnek különböző erősségű lokális

kortikoszteroidok vannak felírva, a gyógyszerész – a recepten feltüntetett utasítás szerint – mondja el, hogy melyiket mikor és hová kell alkalmazni, és ezen utasításokat, valamint a készítmény hatáserősségét vezesse rá a készítmény „belső” csomagolására. („D” szintű bizonyíték, I. szintű ajánlás.)

– Az arc és a hajlatok területére enyhe, közepes hatású szerek alkalmazása javasolt, a testfelszín többi területére potens készítmények is alkalmazhatóak.

A8: A gyógyszerész legyen tudatában és ismertesse a beteggel a kortikoszteroidok folyamatos használatának lehetséges következményeit (**IV. táblázat**) és a teendőket a mellékhatások minimalizálása érdekében. („C” szintű bizonyíték, I. szintű ajánlás.)

A mellékhatások minimalizálása érdekében teendők:

- A készítmények csakis az érintett területre történő vékony felvitele, maximum napi kétszer.
- A legkevésbé erős, de kielégítő hatást biztosító kortikoszteroid használata.

I. táblázat

Egyszeri kezelés során alkalmazandó lokális kortikoszteroid (LCS) mennyiség becslése felnőttek számára

LCS mennyiség becslése ujjbegy mértékegység (FTU) alapján	Testtájék
4,5 FTU	fej és nyak
2 FTU	mindkét kéz
6 FTU	minkét kar
12 FTU	mindkét láb
14 FTU	törzs (mellkas és hát)
4 FTU	mindkét lábfej

Forrás: [4] alapján

II. táblázat

Négy hetes kezelésre elegendő lokális kortikoszteroid (LCS) mennyiség becslése felnőttek számára

LCS mennyiség becslése (grammban, napi egyszeri alkalmazás mellett)	Testtájék
30-60 gramm	arc és nyak
30-60 gramm	mindkét kéz
60-120 gramm	minkét kar
200 gramm	mindkét láb
200 gramm	törzs (mellkas és hát)
30-60 gramm	lányék és genitália
30-60 gram	fejbőr

Forrás: [3] alapján

III. táblázat

A lokális kortikoszteroidok bőrön keresztüli felszívódását befolyásoló tényezők

- Hatóanyag és vivőanyag tulajdonságai: a lipofil vivőanyagok mélyebb penetrációt biztosítanak.
- Az érintett bőrfelszín vastagsága és a hám épsége: a felszívódás ott a legnagyobb, ahol a bőr vékony / erezettsége magas.
- A kezelt testfelszín nagysága.
- Készítmények karbamid (urea), illetve szalicilsav tartalma fokozza a penetrációt.
- Az okklúzió 5-10x-esre növelheti a felszívódás mértékét a vivőanyagok közül a kenőcsöknek, olajoknak van okkluzív hatása.
- Alkalmazás módja: fürdés után azonnal alkalmazva optimális a felszívódás.
- A polietilén, hidrokolloid kötszerek: növelik a kortikoszteroid abszorpcióját.

IV. táblázat

A folyamatos lokális kortikoszteroid használat lehetséges mellékhatásai

– Enyhe depigmentáció.
– Hypertrichosis, folliculitis.
– Irreverzibilis bőr atrófia, stria és teleangiectasia.
– Ha kiterjedt területre (pl. bőrfelszín 10%-át meghaladó) folyamatosan alkalmazzák: szisztémás mellékhatások (mellékvesekéreg szuppresszió).
– Kezeletlen bőrfertőzés súlyosbodása (ellenjavallat!).
– Contact dermatitis, perioralis dermatitis (ellenjavallat is!).
– Acne, acne és rosacea rosszabodása (ellenjavallat!).

- Orvos-szakmai irányelvekben megfogalmazott biztonsági előírások betartása:
  - Az *erős* kortikoszteroidok folyamatosan *maximum 8 hétig*, az *igen erős* kortikoszteroidok folyamatosan *maximum 4 hétig* alkalmazhatók [2].
  - Az erős és igen erős kortikoszteroidoknál az egyes alkalmazási periódusok között törekedni kell a *4 hetes szünetre* [2].
- A mérsékelt erősen, az erős és az igen erős lokális kortikoszteroidot rendszeresen használó beteg figyelmét fel kell hívni a minimum évenkénti szakorvosi ellenőrzésre a szteroid atrófia és egyéb szteroid mellékhatások monitorizálása céljából [2].
  - Hosszan tartó/ismételt lokális szteroid kezelés vagy az érzékeny területek (arc, hajlatok) kezelése kapcsán fokozott figyelmet javasolt fordítani a típusos kortikoszteroid mellékhatások kialakulásának monitorozására [2].

A9: A gyógyszerész magyarázza el a betegnek, hogy a lokális szteroid kezelés önkényes, hirtelen ab-

bahagyásának a betegség fellángolása lehet a következménye. („C” szintű bizonyíték, I. szintű ajánlás.)

A10: A gyógyszerész figyelmeztesse a beteget a lokális szteroidok orvosi kontroll nélküli alkalmazásának és a készítmény más számára történő átadásának veszélyeire. („D” szintű bizonyíték, I. szintű ajánlás.)

Jól reagáló beteg esetén

A11: A gyógyszerész beszélje meg a helyi kezelésre reagáló beteggel/családdal a készítmény alkalmazásának fontosságát a kívánatos eredmény eléréséig/maximális kezelési időtartamig. („D” szintű bizonyíték, I. szintű ajánlás.)

Probléma jelentkezése esetén

A12: A helyi kezelésre nem megfelelően reagáló beteggel beszélje meg, hogy van-e nehézsége a termék használatával, kozmetikai elfogadásával, vagy tolerálhatóságával kapcsolatban, és ha releváns, tájékoztassa az eltérő gyógyszer(forma) elérhetőségéről (lásd alkalmazást segítő dokumentumok **V. táblázat**) („D” szintű bizonyíték, I. szintű ajánlás.)

V. táblázat

Helyi alkalmazású készítmények leggyakoribb bőrérzékenyítő segédanyagai

– Méhviasz (beewax)
– Benzil-alkohol
– BHA: butilálthidroxil-anizol
– BHT: butilálthidroxil-toluén
– EDTA: etilén-diamin-tetraecetsav
– Cetil-sztearil alkohol
– Klórkrezol
– Etiléndiamin
– Illatanyagok*
– Para-hidroxibenzoátok (parabének: pl. etil-parahidroxibenzoát, propil-para-hidroxibenzoát)*
– Imidazolidinil-karbamid (imidazolinil-urea)/*
– Izopropilpalmitát
– Poliszorbátok
– Szorbinsav
– Nátrium-metabiszulfid (nátrium-piroszulfid)
– Gyapjúzsír és lanolin (tisztított termékeknél kevésbé)*
– Quaternium 15 (hexametiléntetramin-kloro-allil-klorid)*
– Propilén-glikol*

* A magyar allergiás bőrpróba sorozatban (epicutan standard) szereplő anyagok.

Forrás: [3] alapján

A terápia hatástalansága hátterében a beteg-együtműködés hiányának akkora szerepe van, mint a készítmény hatástalanságának. A beteg adherenciájának növeléséhez fontos a beteg preferencia figyelembe vétele a megfelelő külsőleges gyógyszerforma kiválasztásában [5]. A lokális szteroidok számos gyógyszerformában elérhetőek. Ha a megfelelően kiválasztott lokális szteroid mellett a gyógyszerforma választása nem megfelelő, a terápiás válasz késhet, nem elégséges, vagy néhány esetben a beteg bőrének állapota rosszabbodhat [4].

- A13:** Ha a készítmény a beteg bőrét irritálja, a gyógyszerész javasolja a kezelés felfüggesztését s a beteg szakorvoshoz irányítását. („C” szintű bizonyíték, I. szintű ajánlás).
- A gyógyszerész legyen tisztában azzal, hogy a segédanyagok is érzékenyíthetnek, és melyek a leggyakrabban érzékenyítő segédanyagok (*V. táblázat*).
  - Amennyiben a beteg allergiás bizonyos vehiculum összetevőre, s ezt sikerül bőrpróbával a bőrgyógyász-allergológus által azono-

sítani, a gyógyszerész segítsen az allergénmentes termék megtalálásában.

- Ritkán a lokálisan alkalmazott szteroid készítményre is kialakulhat allergia!

IRODALOM

1. Kárpáti S., Kemény L., Remenyik É.: Bőrgyógyászat és venerológia. Medicina, Budapest 2013. – 2. McGraw-Hill Medical: Fitzpatrick's Dermatology in General Medicine, 8th edition. Elérhető: <http://www.fitzpatrickdermatology.com/> – 3. British National Formulary (BNF) <http://www.pharmpress.com/product/9780857113054/british-national-formulary-bnf-72-ebook> – 4. General principles of dermatologic therapy and topical corticosteroid use - UpToDate. <https://www.uptodate.com/contents/general-principles-of-dermatologic-therapy-and-topical-corticosteroid-use#H1591875> – 5. Tan X, Feldman SR, Chang J, Balkrishnan R.: Topical drug delivery systems in dermatology: a review of patient adherence issues. Expert Opin Drug Deliv. 9(10), 1263–71 (2012). – 6. Penzer, R.: Best practice in emollient therapy. 2012;11. Elérhető: <http://www.bdng.org.uk/wp-content/uploads/2015/06/EmollientBPG.pdf>

BENKŐ, R., SOÓS, GY.: *Recommendations prescriptions local corticosteroids expedition*

SZTE Gyógyszerésztudományi Kar, Klinikai Gyógyszerészeti Intézet, Szeged Szikra utca 8. – 6725